

Teaching Words and Terms about Language and Literature Using the Coding Method

Rıza OĞRAŞ*

ABSTRACT. Teaching vocabulary using the coding method which has long been used in the West, has found place in our country only in the recent past. In this method vocabulary is taught by presenting the new vocabulary through visual aids (pictures, cartoons) presented in context. Should difficulties of learning new vocabulary be taken into account, this method helps a great deal in the teaching of foreign vocabulary and of literary terms and jargons as it maintains permanent learning in a short period. It can come into being for the teachers and students as it can be used in every lesson and is in correct ratio when it is presented as material. A teacher or a student who uses this method will soon start preparing new materials using the coding method. In this study examples of presentations about the teaching of literary terms and jargons are provided and the importance of this method is emphasized.

Key Words: coding, term, vocabulary, teaching

SUMMARY

The teaching of vocabulary through the coding method, happens via a presentation of the word to be taught by demonstration such as pictures and cartoons and etc. If we take into consideration the difficulties of learning new vocabulary, this method provides permanent learning in short time and is used in the teaching of language and literary terms and in the teaching of foreign language vocabulary, and provides great ease. The orators and administrators speaking for hours and being able to present thousands of statistical knowledge without referring to written texts can only be explained

* Assist. Prof. Dr., SDU Burdur Faculty of Education, Turkish Department.

as them using memory development techniques. Today studies on memory techniques about learning still continue.

There are two phases in the process of knowledge about memory: 1. Coding-Storing- Recalling 2. Short and long term memory. Short term memory is the storage unit where knowledge will be lost in short time unless it is repeated, and long term memory is the systematic storage unit where new knowledge is processed with the old.

Knowledge is coded in relation to sense organs such as eye and ear in the short term memory, whereas in the long term memory it is coded in terms of the meaning of the learnt material (subject-material-condition-feeling). Even if it is not the case for the human brain to forget or erase the knowledge, it is necessary to establish the knowledge-code bond to recall the information whenever it is necessary. As a consequence remembering is provided even after a long time through recall. The success in the application of the coding method is closely associated with the factors affecting learning.

Terms and words about the application of the coding method are examined one by one: 1. Language Terms, 2. Literature Terms, 3. English Words, 4. Arabic Origin Words.

Language and literary terms, when learned through the traditional memorisation techniques are forgotten after a short while and mixed up with one another. That's why it is necessary to use the coding method and other memory techniques. As terms and words are considered in general, no attention was paid to student level. For the coding method to be effective, the words and terms in the texts in textbooks at every level should be coded and inserted in the textbooks or should be provided to students as an exercise book for every course.

Using the coding method when preparing dictionaries for students, can maintain the learning of new vocabulary; in a shorter time, easier, more fun and permanent. Studies about material development using the coding method and providing these to the students should be broadened; and beginning from the teachers, students should also be provided with the ability of using the coding method. In this study example applications about the teaching of literary and language words and terms through the coding method are presented and the importance of this method in education is emphasised.

NOTE: This is an extended summary of the following article originally written in Turkish.

Dil ve Edebiyatla İlgili Sözcük ve Terimlerin Kodlama Yöntemiyle Öğretimi

Rıza OĞRAŞ*

ÖZ. Batı’da yıllardır uygulanan ancak ülkemizde yakın zamanlarda uygulamalarını gördüğümüz kodlama yöntemiyle sözcük öğretimi, öğrenilecek sözcüğü çağrıştıran bir kodun bir senaryo içerisinde görsel öğelerle (karikatür, resim) sunulmasıyla gerçekleşir. Yeni sözcük öğrenmenin güçlüğü dikkate alınırsa bu metot, kısa zamanda kalıcı öğrenmeyi sağlaması açısından dil ve edebiyat terimlerinin öğretiminde ve yabancı dillerdeki sözcüklerin öğretiminde kullanılmakta ve büyük kolaylık sağlamaktadır. Öğretmen ve öğrenciler için her derse ait konularda uygulanabilmesi, materyal halinde sunulması ile doğru orantılı olarak gerçekleşebilir. Zaten bu yöntemi kullanan öğretmen veya öğrenci bir müddet sonra kodlama yöntemi ile kendi kendine materyal hazırlar hale gelecektir. Bu çalışmada kodlama yöntemine göre dil ve edebiyatla ilgili sözcük ve terimlerin öğretimiyle ilgili örnek uygulamalar sunulmakta ve bu yöntemin önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: kodlama, terim, sözcük, öğretim

GİRİŞ

Tarihte Yunan ve Roma devrinden başlayarak ünlü hatiplerin ve yöneticilerin saatler boyunca hiçbir metne bağlı kalmadan konuşabilmeleri, binlerce maddelik istatistik bilgilerini sunabilmeleri onların hafıza geliştirici yöntemleri uygulamalarıyla açıklanmaktadır. İslâm âlimlerinden Buhari’nin yazma gereği duymadan işittiği hadislerden 300.000’ini ezberleyip rivayet zinciriyle her an aklında tutabilmesi ve gerektiğinde hadisleri sözlü olarak aktarabilmesi herkesi şaşırtmaktadır (Baran, 2003: 18-19). Günümüzde de benzer şekillerde ve farklı alanlarda öğrenmeyle ilgili olarak hafıza teknikleri üzerinde çalışmalar devam etmektedir.

* Yard. Doç. Dr., SDÜ Burdur Eğitim Fakültesi Türkçe Bölümü.

Bilgilerin işlenmesinde hafızayla ilgili iki evre söz konusudur: 1. Kodlama-depolama-geri getirme 2. Kısa ve uzun süreli hafıza. Tekrar edilmediği takdirde bilginin kısa sürede kaybolacağı depolama yerine kısa süreli hafıza; yeni bilgilerin eskilerle örgütlenerek bir sistem dahilinde saklandığı daimi depoya uzun süreli hafıza denilmektedir (Selçuk, 2003: 184, 187).

Kısa süreli hafızada bilgi, göz ve kulak gibi duyu organlarına hitap edecek şekilde kodlanırken uzun süreli hafızada bilgi, öğrenilen malzemenin (konu-madde-durum- duygu) anlamı olarak kodlanır (Arı, 2003: 165). Kodlama yönteminde bağ kurulan nesnelere ilgili çağrışım gücü önemlidir. İnsan beyninin bilgileri unutması veya silmesi sözkonusu değilse de gerektiğinde hatırlayabilmesi için mutlaka bilgi-kod bağlantısının kurulması gereklidir. Bunun sonucunda uzun bir süre geçtikten sonra bile çağrışım yoluyla hatırlamanın sağlanması mümkün olur. Bağlantı kurmak için de bilgileri çağrıştıracak kodların kullanımı hatırlamayı kolaylaştırmaktadır.

Sözcük ve terimlerin öğretilmesinde kullanılan çağrıştırmacı kodlar, ses veya yazı benzerliğine dayalı olur ve bir senaryo dahilinde görsel öğelerle desteklenirse çağrışım daha kolay gerçekleşir. Türkçe yazıldığı gibi okunduğu ve mecaz yönüyle zengin olduğu için kodlama yöntemini kullanmak daha kolay olabilir.

Hafıza destekleyiciler, doğal olarak var olmayan çağrışımlar oluşturarak kodlamaya yardımcı olan stratejilerdir. Hayal etmeye ve sözel sembollere dayalıdır. Başlıca stratejiler:

Locı Yöntemi: Bazı maddeleri doğru sırasında hatırlamak için çevrenin fiziksel özellikleri ve hayal etme ile birlikte kullanılır.

Kanca Yöntemi: Sayılarla harfler arasında ses benzerliğine dayalı ilgi kurularak bir liste oluşturulur. Karışık sıradaki sözcüklerin hatırlanmasında kullanılır.

Bağ Yöntemi: Hatırlanacak sözcüklerin sırasına göre hayali olaylar tasarlanarak kodlama yapılır.

İlk Harf Yöntemi: Hatırlanacak dizideki sözcüklerin ilk harfleri dikkate alınarak bir cümle, sözcük grubu veya sözcük oluşturulur (Selçuk, 2003: 189-190).

Anahtar Sözcük Yöntemi: Yabancı dildeki sözcükler öğrenilirken ses benzerliği olan bir ana dili sözcüğü seçilir. Sonra bir görsel imaj geliştirilir ve bu imaj yabancı sözcüklerle donatılır. Ana dilindeki sözcüğe ses benzerliği olan sözcük hatırlandığı zaman diğer sözcükler de hatırlanır. Bu işlemde ses benzerliği olan sözcük anahtar sözcüktür (Ülgen, 2004: 52).

Kodlama yönteminin uygulanmasındaki başarı, öğrenmeyi etkileyen faktörlerle de yakından ilgilidir. Öğrenen ile ilgili olarak hazır oluşluk,

olgunlaşma, genel uyarılmışlık hali ve kaygı, eski yaşantılar, motivasyon, dikkat; öğrenme yöntemi ile ilgili olarak zaman, konunun yapısı, öğrencinin aktif katılımı, geri bildirim gibi faktörler etkili olur (Bacanlı, 2002: 149).

Bilgilerin uzun süreli hafızaya aktarılabilmesi için kodlama yönteminin yanı sıra diğer hafıza teknikleri de kullanılabilir. Bu tekniklerle ilgili kaynaklar (Witt 1999; Duyar 1996; Bademcioğlu 2003; Yılmaz tarihsiz; Baran 2003)'ın sayısı son zamanlarda gözle görülür derecede artmıştır. Bir kısmı çeviri olan bu eserler kendilerini geliştirmek isteyenler için bir boşluğu doldurmaktadır. Bu kaynakların veya kursların toplumun her kesimine ulaştırılması ve yaygınlaştırılması genç nesillerin eğitimi için faydalı olacaktır.

Pilot bölgelerde uygulanmaya başlanan yeni ilköğretim müfredatında yeni hafıza tekniklerine yer verilmesi sevindirici bir gelişmedir. Ancak yıllar boyu ihmal edilen bu yöntemlerin ülke genelinde hızla insanımıza kazandırılması ve kaybedilmiş yılların telâfi edilmesi gereklidir.

Terim, özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim, uygulayım ya da uzmanlık dalına özgü sözcüktür. Uzmanlar arasında etkin bir bildirişim sağlanması için gerekli, temel nitelikli öğelerdir (Vardar, 1998: 200). Terimler, sözlük anlamı dışında özel bir anlam kazanmışlardır. Türkçe asıllı veya yabancı asıllı olabilirler. Türkçenin imkânlarıyla karşılık olarak bir sözcük türetilmemişse dilimize geçtiği şekliyle kullanılırlar.

Yabancı asıllı terimlerin öğrenilmesi Türkçe asıllı olanlara göre daha zordur. Öğrenildikten sonra kalıcı olması da her zaman mümkün olmamaktadır. Genellikle çoktan seçmeli sınav sistemine kendilerini uyarlamaya çalışan öğrenciler, terimleri fazlalık olarak görmekte; böylece öğrenmeyi engelleyici durumlar ortaya çıkmaktadır. Halbuki hiçbir müfredat programı, unutmaya dayalı program hazırlamaz. Ama ülkemizde uygulanan sınavlardaki soruların özellikleri öğrencileri öğrendiklerini unutmaya mecbur bırakmaktadır. Hatırlama yeteneğini geliştirmek için de kodlama yöntemi başta olmak üzere gelişmiş hafıza tekniklerinden yararlanmak bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Yukarıda belirttiğimiz hafıza tekniklerinin gerekliliği ve faydaları ile ilgili olarak bütün kaynaklar görüş birliği içindedir. Bu konuda herhangi bir sorun yoktur. Ancak bu tekniklerin insanımıza kazandırılmasında bir geç kalınmışlık vardır ve acilen çözüm bulunması gerekmektedir.

Kodlama yönteminin uygulanması ile ilgili olarak terim ve sözcükleri ayrı ele alabiliriz:

1. Dil Terimleri
2. Edebiyat Terimleri
3. İngilizce Sözcükler
4. Arapça Asıllı Sözcükler

1. Dil Terimleri

- **fonetik - phonetic**

Ses bilimi, seslerin nasıl meydana geldiğini, niteliklerini, ses dalgalarıyla dinleyicilere ulaştırılmasını, kısacası dilin ve bildirişmenin ses yönünü inceleyen bilimdir. Sesbilim yalnızca bir dilin ses yönünden incelenmesine yönelirse ses bilgisi olarak adlandırılabilir (Aksan, 1998, s. 26).

Personelin yardımlaşmasını amaçlayan **FON ETİK** kurallara dayanmadan kurulduğu için yapılan yolsuzlukları duyan insanların çıkardığı A, E gibi şaşırma belirten sesler **SES BİLGİSİ** açısından incelenmeye değerdi.

- **fonoloji – phonology**

Devletin bünyesinde çok sayıda **FON OLUŞU**, tasarruf tedbirlerini etkisiz hale getiriyor diyen bakan, **SES BİLİM** araştırma projesi için ayrılan fona el koydu.

- **semantik – semantics**

Dil bilgisinin sözcük ve şekillerin anlamları üzerinde duran kısmına denir.

SEMANIN TİK hastalığı ilerleyince sözcüklerin anlamlarını karıştırmaya başladı. Bu yüzden dil bilgisi dersindeki **ANLAM BİLGİSİ** konularını öğrenmesi çok zordu.

- **leksikoloji – lexicology**

Türkçeye çevrilen kitaptaki sözcüklerde **L'nin EKSİK OLUŞU**, eleştirmenlerce çeviricinin **KELİME BİLGİSİ** yönünden yetersiz oluşuna bağlandı.

- **leksikografi – lexicography**

Sözlük hazırlama yolları, yöntemleri ve tekniği konularını işleyen daldır.

Kitaplığındaki **LEKESİ KOYU RAFI** sözlükleri yerleştirmek için kullanan araştırmacı hazırladığı sözlüklerde uyguladığı yeni tekniklerle **SÖZLÜK BİLGİSİ** alanında otorite sayılıyordu.

- **articulation - artiklasyon**

telâffuz, boğumlanma, mafsalsal, eklem yeri, bitişirme yeri, açık bir şekilde dile getirme.

Avukat, şirketin sahibi iki ortağa, kârı **ARTIK ÜLEŞİN**, aranızda anlaşın diyerek net bir **TELAFFUZ**la görüşünü **AÇIK BİR ŞEKİLDE DİLE GETİRDİ**.

- **Metatez - Metathesis**

Bir sözcükte harf veya seslerin yer değiştirmesi, göçüşme, yer değiştirme.

toprak > torpak

kimse > kisme

köprü > körpü

METE TEZ için yararlandığı bir kaynakta, sözcüklerdeki harflerin yerel ağza göre **YER DEĞİŞTİRMIŞ** olduğunu fark etti.

- **analoji - analogy (inêl'ici)**

(i.) benzerlik, benzeşme; karşılaştırma, mukayese, kıyas; benzeyen şey. analogous (s.) benzer, paralel, muvazi; (biyol.) kuş ve böcek kanatları gibi aynı vazifeyi gören.

Karısı ile **ANALIĞI** arasında bir **KARŞILAŞTIRMA** yapan genç, **BENZERLİĞİN** bu kadarına pes, dedi.

- **Protez - Prosthesis (prasthi'sis)**

Sözcüklerin başına ekleme bir ses gelmesi.

limon > ilimon

Dişlerinde **PROTEZ** bulunan genç konuşurken, **KELİMELERİN BAŞINA ÜNLÜ GETİRDİĞİ** için söyledikleri zor anlaşılıyordu.

2. Edebiyat Terimleri

Söz ve anlam sanatları ile nazım şekilleri ve türlerini karşılayan terimler ortaöğretimden başlayarak kademe kademe öğrencilere öğretilir. Ama öğrenci her dönemde bu bilgileri unutur ve tekrar öğrenir. Yıllar boyunca devam eden bu süreç üniversite sıralarında tekrarlanır.

Sözel bölümleri seçerek üniversiteye gelen gençler (Türkçe ve Sosyal Bilgiler), sınırlı sayıdaki ders saatlerinde bilgileri hızlı bir şekilde tekrar ederler. Branş derslerinden fazla yan alan ve pedagojik formasyon dersleri olduğu için o bilgileri de mezun olurken tekrar unutulur. Çünkü zorlu KPSS için hazırlanacaklar ve branştan ziyade eğitim formasyonu konularından sınava tabi tutulacaklardır. Bu kısır döngü içerisinde öğretmenliğe başladıktan sonra branşlarında yeterli olmak için kendilerini hazırlamak

zorunda kalacak, yeterlilikleri ölçüsünde çalıştıkları okullarda eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunacaklardır.

Kısaca özetlediğimiz bu öğretim hayatı içinde zamanın önemi ortaya çıkar. Mevcut şartlar dikkate alınırsa öğretim faaliyetlerinin başarılı olabilmesi için yeni öğrenme yöntemlerinin kullanılması gerekir. Unutmayı en aza indirmek, bütün öğrenciler için başarı ve motivasyonu beraberinde getirecektir.

Öğretmen ve öğrenciler edebî sanatlarla karşı bir çekingence içindedir. Edebî sanatlar genellikle birbirleriyle karıştırılır ve bir metin incelenirken pek dikkate alınmaz. Bunun temelinde unutmaya dayanan bilgi eksikliği ve uygulamadaki yetersizlik yatmaktadır.

Edebî sanatlar hakkında bilgi veren otuz civarında eser hazırlanmıştır. Tanımlar ve örnekler incelendiğinde birbirinin tekrarı veya sadeleşmiş şekli olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Terimleri tanımlarıyla öğreniriz ve bir müddet sonra tekrar etmediğimiz ve kullanmadığımız için unutturuz. Ama o bilgileri kısa süreli hafıza yerine uzun süreli hafızaya aktarabilmiş olsaydık, öğrenmek için harcadığımız zaman boşa gitmemiş olacaktı.

Kodlama yöntemini bu terimleri öğrenmek için rahatlıkla kullanabiliriz. Hatta bunu eğlenceli bir iş haline getirebiliriz. Her terim için çok ciddi ve mantıklı kodlar aramamız gerekmez. Bazen insanı gülümseten kodlar daha kalıcı olabilmektedir.

Bazı terimlerin kodlaması:

- **Hüsn-i Ta'lîl**

Güzel sebep bulma demektir. Anlama güzellik ve incelik katmak için şiirdeki bir olayı, espriyi gerçek sebebi dışında hayalî ve şairâne bir sebebe dayandırmaktır. Olayla ikinci derecedeki sebep arasında ilgi olması gerekir.

Hâk-i pâyine yetem der ömrlerdir muttasıl

Başını taşdan taşa urup gezer âvâre su

(Fuzûlî)

beytinde hüsn-i ta'lîl vardır. Çünkü bir tabiat hadisesi olan suyun daha alçak zeminlere doğru akması; Hz. Peygamber'in yaşadığı bölgeye ulaşma isteğine bağlanmıştır. Bu ise hayalî bir şeydir. Bazıları bu sanata "hüsn-i tevcih" adını vermişlerdir (Küleççi 1995: 142-143).

HÜSNÜ TATİL amacıyla İstanbul'a gitmek istediğinden ailesini ikna etmek için **GÜZEL BİR SEBEP BULMAK** zorundaydı.

- **Mecaz**

Bir sözcüğün uygun bir ipucu dolayısıyla gerçek anlamı dışında kullanılmasıdır. Aklî ve mürsel olmak üzere iki türü vardır (Soysal, 1998: 68).

MAÇ AZ seyirci önünde oynanırsa **ELDEN GİDER** diyen yönetici, **YENİLME** ihtimalini **FARKLI ANLAMDA KULLANDIĞI** bir deyimle **MECAZ** yoluyla belirtmiş oldu.

- **Tezat**

Aralarında aynılık veya benzerlik bulunan bir varlık etrafında anlamca birbirine zıt olan sözcüklerin, kavramların bir arada kullanılması sanattır.

Kanı ol gül gülerək geldiği demler Őimdi

Ağlarım hâtırâ geldikçe gülüŐtüklerimiz

Mâhir Baba

“ağlarım” ve “gülüŐtüklerimiz” sözcükleri birbirine zıt olmasına rağmen uyumlu bir şekilde bir araya getirilmiştir (Soysal, 1998: 110).

Polisin, elindeki silahı **TEZ AT** uyarısına soyguncu **TERS** tepki gösterdi ve uyarının **ZIDDINA** etrafa ateş etti.

- **Kinaye**

Benzetme amacı gütmeden bir sözü hem gerçek hem de mecaz anlamıyla kullanmaktır. Yani gerçeği mecaz yoluyla anlatmaktır (Dilçin, 1997: 416).

KAN

Kalbime girdin

Koynuma girdin

Kanıma girdin

İŐte öldüm

Mezarıma da girsene.

Ü.Y.Ođuzcan (Aktaş, 2002: 44)

Pazardaki satıcı, **KINAYA** bak KINAYA! Genç kızlara, **eli açık** hanımlara lâyıık diyerek orta yaŐlı kadın müşterisinin **cömert** olduğunu **kinaye** yoluyla hatırlatıp kına satmaya çalıŐıyordu.

- **Sihri Helâl**

Bir anlam bütünlüğü oluşturabilecek biçimde, hem önceki ve hem sonraki mısraa bağlanabilen sözleri söyleme sanattır (Soysal, 1998: 80).

Sihir hakkında görüş soranlara:

SİHRİ HELÂL saymak sapkınlıktır

(Sapkınlıktır)Her ne zaman niyet edenlere

diyerek cevap veren müftü, **sapkınlıktır** sözünü mısra başında tekrar etmeden bu sözün anlamını ikinci mısradaki düşündürdü.

- **Gazel**

Sonbaharda ağaçlardan dökülen yapraklar kuruyup **GAZEL** haline gelince manzaradan etkilenen şair tabiatı tasvir eden iki şiir yazdı ve **GAZEL** başlığını koydu. İki mısralık beyitlerle izlenimlerini ifade ederken duygularını dile getirmiş, beş ve on beş beyitten oluşan iki şiir yazmıştı.

- **Mısra**

MISIR'A giden inşaatçı evlerin iki kapılı olduğunu ve eve girerken **TEK KAPININ** kullanıldığını gördü.

- **Beyit**

Kadın eve gelen ve kapıyı kapatmayan kocasına, **BEY İT** kapıyı, **EV** zaten soğuk diye seslendi.

Beyit sözcüğünün ev anlamına geldiği öğretildikten sonra şiiri oluşturan **beyitlerin ev** gibi bağımsız kısımlar olduğu ve bu evlere **mısra** denilen **kapılardan** girildiği düşünülmelidir.

- **Hamse**

Sözlük anlamı “beş veya beşlik” demektir. Terim olarak hamse, mesnevî nazım şekliyle yazılmış beş mesnevîden meydana gelen bir mesnevî külliyyatıdır. Hamse yazanlara hamse-nüvis veya hamseci denir (Tahir-ül Mevlevî, 1973: 48; Ayan 1981: 89-90).

Toplanacak elmalar **HAM İSE** en az **BEŞ** gün daha olgunlaşması için beklemeliyiz diyen bahçe sahibi beklemeye karar verdi.

- **Rubâî**

Kendine mahsus aruz ölçüleriyle söylenen ve şirin dünya görüşünü, düşüncelerini anlatan iki beyitten oluşan şiirlerdir (Muallim Naci, tarihsiz: 97).

Ayşe Kadın'ın kendine mahsus ölçülerle diktiği iki parçalı **URBAYI** herkes beğenmişti. Bu elbise onun dünya görüşünü yansıtıyordu.

3. İngilizce Sözcükler

Yabancı dil öğreniminde sözcük sayısının önemi tartışılmaz. Bir dilin öğrenilmesi, bilinen sözcük sayısı ile doğru orantılıdır. Bu yüzden kısa

zamanda ve kalıcı şekilde sözcük öğrenilmesi için kodlama yöntemi kullanılmalıdır.

Geleneksel yöntemde, öğrenilen sözcüklerin sık sık tekrar edilmesi gerektiğinden kullanılmadıkları zaman kısa bir süre sonra unutulmaktadır. Unutmayı en aza indirmek için sözcüklerin çağrışım yaptıracak kodlarla bir senaryo dahilinde kısa süreli hafızadan uzun süreli hafızaya yerleştirilmesi gerekir. Sözcüklerle kodlar arasındaki ilginin mutlaka mantıklı olması da gerekmektedir. Hatta mizah unsurları da katılırsa daha kalıcı olmaktadır.

Önceden tespit edilmiş olan sözcükleri kodlarken alfabetik sıra takip edilmemelidir. Çünkü listenin başında ve sonunda bulunanlar sıkça tekrarlandığı için uzun süreli hafızaya yerleşirken ortalarda bulunan sözcükler ihmal edilmektedir. Bu yüzden liste oluşturulurken kullanım alanları veya konuları dikkate alınarak gruplandırma yapılmalıdır.

Soyut sözcüklerin öğrenilmesi daha zor olduğu halde somut sözcüklerle kodlandığı takdirde bu zorluk ortadan kalkmaktadır.

Kodlama yönteminin daha verimli olabilmesi için ön ekler ve son ekler konusunda yeterli bilgi verilmeli; böylece bir sözcüğün kökünden türetilmiş birden fazla sözcük öğrenilmesi sağlanmalıdır.

Batı ülkelerinde yaygın olarak kullanılan bu metot, Türkiye’de yeni yeni tanınmaktadır. Kişisel gayretlerle bu metoda uygun hazırlanan birkaç kitap dışında henüz tam anlamıyla yaygınlaşmamıştır. Kitaplardan öte öğretmen ve öğrencilerin bu metoda alıştırlarak kodlama işlemini kendilerinin yapabilecek şekilde yetiştirilmesi gereklidir. Örnek kodlamalar:

• **elegy (el'ici):** (i.) mersiye, ağıt, mersiye vezniyle yazılan şiir; (müz.) hazin makam. elegist (i.) mersiye yazarı.

n. lament, dirge, mournful poem

ELEĞİ duvardan almak isterken düşüp ölen gelin için **AĞIT** yakıldı.

• **elocution (elkyu'sın):** 1. söz söyleme sanatı. 2. etkili ve güzel konuşma tarzı.

n. art of public speaking, diction, pronunciation

Konuşmacıyı kutlayan dinleyiciler, bizi salonda **ALIKOYUŞUN, SÖZ SÖYLEME SANATI**ndaki başarın ve **ETKİLİ KONUŞMA TARZINDAN** kaynaklanıyor, dediler.

• **comparison (kımp'er'ısın):** benzetme; karşılaştırma.

Anne kızını uyararak, **KİM PERİSİN** diyerek seni **EN** güzel **BENZETME**lerle etkilemeye kalkarsa hemen inanma. Onları gerçek arkadaşlarıyla **KARŞILAŞTIR** diyerek uyardı.

- **metaphor (met'ifôr):** istiare, ödünç alma, eğretileme.

Elbiselerinin eskiliğinden dolayı **MEHTAP HOR** görülmeyi içine sindiremediğinden ablasının yeni elbiselerini **ÖDÜNÇ ALDI**.

- **synecdoche (sinıkdoş):** mecaz-ı mürsel.

Doktor, **SİNEK DOKU** üzerine temas ederse hastayı süründürür diyerek sürünmeyi **GERÇEK ANLAMI DIŞINDA KULLANARAK** farkında olmadan **MECAZ-I MÜRSEL** yaptı.

- **allusion (alûjın):** kinaye.

Tezgâhtar köylü müşterisini etkilemek için, kumaşın **ALLISI ON** kat daha değerlidir diyerek **KİNAYELİ** bir şekilde konuştu.

- **insinuation (insînyuvey'sın):** tariz; ima, üstü kapalı olumsuz söz; kurnazlıkla anıştırma.

Bilim kurgu filmi için, **İNSANI AŞAN** bu iddialar bizi etkiledi diyen eleştirmen **KASTETTİĞİ ŞEYİN TERSİNİ SÖYLEYEREK** filmin yapımcısıyla **ALAY ETTİ**.

appraisal (ıp'reyzıl): değerlendirme, tahmin.

estimation of value, assessment

Patron, danışmanına, **E PARASAL DEĞERLENDİRMEYİ** nasıl yapacağız, diye sordu.

forgery (fôr'cırı): sahte şey; sahte imza; sahtekârlık, sahte imza atma.

n. counterfeit, falsification, fake, imitation

forgery x original

Satıcı, orijinali beyaz olduğu halde sattığı **FAR GRİ** olduğu için **SAHTE** farı satamadı ve **SAHTEKÂRLIK** yapamadı.

She did not suspect the forgery that had been so cleverly sprung by Dr. Leighton.

collide (kılây'd'): çarpışmak.

v. crash, bang into each other, meet head on

KOLİDE bulunan yumurtalar **ÇARPIŞTIKLARI** için kırılmıştı.

Most cosmic rays collide with atoms in the atmosphere before they hit the ground.

retard (rîtard): (f.) (i.) geciktirmek; tehir etmek, geriye bırakmak; gecikmek; (i.) tehir; gecikme, geciktirme.

v. decelerate, cause to slow down, delay, hinder n. (Slang) person with mental retardation (derogatory); (Slang) stupid person; delay, retardation, deceleration

retard X speed up

RÖTAR yapan uçağın hostesi, **GEÇİKME** nedenini yolculara açıklayarak, **APTALCA DAVRANAN BİR KİŞİ** yüzünden uçağın **YAVAŞLADIĞINI** söyledi.

colleague (kal'ig): meslektaş.

fellow worker, coworker, collaborator, partner

Şef, göreve yeni başlayan memura, giy şu **KOLLUĞU**, artık **MESLEKTAŞIZ**, dedi.

conceive (kinsiv') : (f.) gebe kalmak; anlamak, kavramak, idrak etmek; tasavvur etmek; tasarlamak, aklına gelmek; izah etmek. conceive of kavramak, tasarlamak.

v. understand; think of an idea; become pregnant

KONSEY tarafından alınan kararları **ANLAMAK** ve halka **İZAH ETMEKTE** zorlanan üyeler, konseye **GEBE OLDUKLARI** için itiraz edemediler.

sediment (sed'imınt): 1. tortu, çökelti, posa. 2. çökel.

n. solid matter which settles at the bottom of a liquid; material deposited by ice or wind or water (Geology)

Ayşe suya düşen setini çıkardıktan sonra kirlenmiş görünce, **SETİM EN** çok sudaki **TORTU**lardan etkilenmiş, diye düşündü.

erode (îrod'): (f.) kemirmek, yemek; (jeol.) aşındırmak.

v. wear away, grind down, corrode; slowly consume, eat away.

Mühendis, maden ocağını incelerken, geçen gelişimde tavandaki kütükler daha **İRİYDİ**. Fareler **KEMİRDİĞİ**, **YEDİĞİ** için **AŞINMIŞ** olacak herhalde, diye düşündü.

deviate (di'viyeyt): (f.) sapmak, yoldan çıkmak, şaşırarak, dönmek, yanılmak.

v. turn aside; depart from, diverge; digress n. someone or something that deviates from the norm

Masaldaki **DEVİ ATA** binmeye ikna eden seyis, onun **ŞAŞIRMIS** bir şekilde **YOLDAN ÇIKMASINI**, yanlış yola **SAPMASINI** izledi. Sonra

geri **DÖNMEYE** çalışan devin bunu başaramayacağını düşünmekle **YANILDIGINI** anladı.

eventual (îven'çuwl) : (s.) er geç olan, sonunda olan, en sonraki. eventually (z.) nihayet, sonunda, er geç, ilerde.

adj. final; occurring as a result

EVİN TUVAL üzerine yağlıboya ile resmini çizmek isteyen adam **SONUNDA** bu işi başardı.

inevitable (înev'ıtıbl): (s.) kaçınılmaz, sakınılmaz, çaresiz, menedilemez. inevitabil'ity, inev'itableness (i.) kaçınılmazlık. inevitably (z.) kaçınılmaz surette.

adj. unavoidable, inescapable, certain; sure to happen

Ev sahibinin kızgın bir şekilde azarlarçasına, **İN EVİ TOPLA**, emrini alan hizmetçi, **ÇARESİZ** ve **KAÇINILMAZ** bir şekilde kabullendi ve işe koyuldu.

4. Arapça Asıllı Sözcükler

Divan edebiyatı örneklerinin sunulduğu metinlerde geçen Arapça asıllı sözcükler, şiirin anlaşılması için sınırlı sayıda bile olsa kodlama yöntemiyle öğretilmelidir. Bu yöntemle çok kısa sürede anahtar sayılabilecek belli başlı sözcüklerin öğretilmesi öğrencilerin bu şiirleri anlamasını ve onlardan zevk almasını sağlayacaktır. Ortaöğretimden başlayarak lisans seviyesinde Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı gibi bölümlerde etkili bir şekilde kullanılırsa Divan şiirinin anlaşılması kolaylaşacaktır. İmam-Hatip Liselerinde okutulan Arapça dersi ve üniversitelerin lisans seviyesindeki ilgili bölümlerinde rahatlıkla uygulanabilir.

Türkçedeki hızlı değişmeler, nesiller arasındaki bağı koparmaktadır. Artık elli yıl önce yazılmış eserleri okuyup anlamaktan aciz bir duruma geldik. Öğrenciler İstiklâl Marşı'nı, Nutuk'u sözlük olmadan anlamakta zorlanmaktadır. Bu hızlı değişmeyi normal hale getirmek de dilde mevcut olan sözcükleri kullanmak ve anlamakla mümkün olabilecektir. Aksi takdirde yakın bir gelecekte kullandığımız sözcük sayısı ile o kadar basit konuşacağız ki Türkçenin kabile dilinden farkı kalmayacaktır.

şafak: Güneş doğarken veya batarken ufukta görülen kızılık.

ŞAFAK adlı öğrenci, ilçedeki okula yürüyerek gittiği için sabah **GÜNEŞ DOĞarken** erken saatlerde yola çıkıyor ve akşam **GÜNEŞ BATarken** akşamın alaca karanlığında köyüne dönüyordu.

istiklâl: bağımsızlık.

Kurtuluş Savaşı'na katılan ihtiyar gazi, uğruna savaşarak ve büyük bir **İSTEKLE ALDığımız BAĞIMSIZLIĞımızı** kolay kolay geri vermeyiz diyerek anılarını anlatmaya başladı.

izmihlâl: çökme, tahrip.

İZİMİ HİLÂL görününceye kadar kaybettirmeliyim diye düşünen kaçak, açlık ve yorgunluktan **HARAP OLMuş** ve bulunduğu yere **ÇÖKMüştü**.

ebediyen: sonsuza kadar.

Oyun oynarken arkadaşına **EBE DİYEN** çocuk, **SONSUZA KADAR** yakalanmayacağını sanıyordu.

âfâk: ufuklar

Hapiste yatanlar için **AF, AK** geleceği müjdeleyen **DIŞ DÜNYA** kadar yakın ve **GÖRÜLEBİLEN SON NOKTA** kadar uzak bir hayaldir.

nâr: ateş.

Ağaçtaki kırmızı **NAR**, rengiyle **ATEŞİ** çağrıştırıyordu.

necm: yıldız.

NECMİ, astronot olmak istediğinden gökteki **YILDIZları** seyretmekten hoşlanırdı.

şems: güneş.

ŞEMSiye, bizi **GÜNEŞin** zararlı ışınlarından korur.

SONUÇ

Çalışmanın konusunu oluşturan dil ve edebiyat terimleri, geleneksel ezberleme yöntemleriyle öğretildiğinde bir süre geçtikten sonra hatırlanmamakta veya birbiri ile karıştırılmaktadır. Bu yüzden kodlama yöntemi ve diğer hafıza tekniklerinden yararlanılması gerekmektedir. Önemli olan yeni ve faydalı yöntemlerin denenmesi ve yaygınlaşmasıdır.

Terim ve sözcükler genel olarak ele alındığı için öğrenci seviyesi gözetilmemiştir. Kodlama yönteminden verim alınabilmesi için her sınıf ve seviyedeki öğrencilerin ders kitaplarındaki metinlerde geçen sözcük ve terimlerin kodlanması, ders kitaplarına katıştırılması veya her ders için ayrı bir yardımcı kaynak olarak kullanıma sunulması başarıyı arttırabilir.

Öğrencilere yönelik sözlük hazırlanırken de kodlama yöntemi kullanılması, yeni sözcük öğretme faaliyetini daha kısa sürede, daha kolay,

zevкли ve kalıcı bir şekilde gerçekleştirebilir. Aynı sözcüklerin metin içerisinde kullanımı da pekiştirmeyi sağlayacaktır. Gelişmiş ülkelerde bu yöntem yıllardan beri kullanılmakta ise de ülkemiz için henüz geç kalmış sayılmayız. Bu yüzden materyal hazırlama ve bunları öğrencilere ulaştırma için çalışmalar yaygınlaştırılmalı; önce öğretmenlerden başlayarak öğrencilerin de kodlama yeteneğini kazanmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aktaş, H. (2002). *Edebî Sanatlar*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Ayan, H. (1981). "Hamse", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergâh Yayınevi.
- Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bademcioğlu, Ş. (2003). *Kelime Ezberleten Kurgusal Sözlük* c. 1-2. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Baran, Z. (2003). *Haftıza Gücünüzü Keşfedin*. İstanbul: Edinka Yayınevi.
- Bilgegil, K. (1980). *Edebiyat Bilgi ve Teorilerine Giriş I*. Erzurum.
- Dilçin, C. (1997). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: .
- Duyar, M.S. (1996). *Accelerated Word Memory Power*. Ankara.
- İpekten, H. (1985). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri*, Ankara.
- Naci M. (tarihsiz). *İstilahat-ı Edebiyye*. Haz. Alemdar Yalçın, Abdülkadir Hayber, Ankara: Akabe Yayınevi.
- Selçuk, Z. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Soysal, M. Orhan. (1998). *Edebî Sanatlar ve Tanınması*. İstanbul: Meb Yayınları.
- Tahir-ül Mevlevî. (1973). *Edebiyat Lügati*. İstanbul.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram Geliştirme Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Abc Yayınevi.
- Witt, Scot. (1999). *Beyin Gücünü %100 Kullanma Tekniği*. Çev. Melih Üzmez, İstanbul: Gün Yayıncılık.